

Dr DRAGO BOROVIĆANIN

**RAD KOMUNISTA BOSNE I HERCEGOVINE NA AFIRMACIJI
DOKUMENATA PRVOG ZASJEDANJA ZAVNOBiH-a
I ODLUKA DRUGOG ZASJEDANJA AVNOJ-a**

Drugom polovinom 1943. godine NOP je u Jugoslaviji bio u punom zamahu. Poslije neuspjeha četvrte i pete neprijateljske ofanzive u proljeće i ljeto te godine NOV Jugoslavije je bila u ofanzivi i do jeseni 1943. oslobodila gotovo cijelu istočnu Bosnu, Bosansku krajinu, veliki dio srednje Bosne i Hercegovine.

Postignuti uspjesi na vojnom polju omogućili su da se učini dalji korak i na političkom planu NOP-a. U ljeto i jesen te godine pristupilo se osnivanju zemaljskih antifašističkih vijeća narodnog oslobođenja, među kojima i Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine. Naime, u periodu priprema Drugog zasjedanja AVNOJ-a vodile su se u rukovodstvu NOP-a diskusije o federativnom uređenju zemlje, pa je trebalo zauzeti stav i o tome kakav će status dobiti Bosna i Hercegovina. Poslije niza sastanaka i razgovora u Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu, u CK KPJ i drugim tijelima NOP-a zauzeto je stanovište da se Bosna i Hercegovina konstituiše kao zasebna federalna jedinica u sastavu demokratske i na federativnom principu uređene države, Jugoslavije.

Nakon zauzimanja takvog stava pripremljeno je i, 25. i 26. novembra 1943. godine, održano Prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a u Mrkonjić-Gradu, na kome je konstituisana federalna Bosna i Hercegovina.

Neposredno iza toga, 29. i 30. novembra, održano je u Jajcu Drugo zasjedanje AVNOJ-a, na kome su donesene Rezolucija, Odluka o vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavničkom tijelu Jugoslavije i Nacionalnom komitetu oslobođenja Ju-

goslavije kao privremenim organima vrhovne narodne vlasti u Jugoslaviji u vrijeme NOR-a, Odluka o oduzimanju prava zakonite vlade Jugoslavije takozvanoj izbjegličkoj vladi u inostranstvu i zabrani povratka u zemlju kralju Petru II Karađorđeviću i Odluka o izgradnji Jugoslavije na federativnom principu.

Tim odlukama su udareni temelji nove, na federativnom principu uređene Jugoslavije, u kojoj je i Bosna i Hercegovina dobila status samostalne federalne jedinice.

S obzirom na značaj tih odluka, posebno da i Bosna i Hercegovina bude ravnopravna federalna jedinica u sastavu DFJ, Pokrajinski komitet KPJ za Bosnu i Hercegovinu, niža partijska rukovodstva i svi komunisti pristupili su intenzivnom političkom radu s narodom sa ciljem da se te odluke pravilno objasne. Za to su korištene razne forme djelovanja. Prije svega, istaknuti politički predstavnici NOP-a pisali su u tadašnjoj štampi, gdje su isticali značaj toga događaja. Uporedo s tim održavane su konferencije po gradovima i selima, veći zborovi, savjetovanja i individualni razgovori, na kojima su govorili partijski radnici i objašnjavali narodu sadržaj tih odluka. Za to je obilato korištena štampa i drugi oblici propagande.

Članovi Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu i drugi aktivisti NOP-a bili su direktno angažovani na tim zadacima. Tako je dr Vojislav Kecmanović Đedo, pišući o odlukama AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a u »Oslobođenju« 18. decembra 1943. godine, pored ostalog, napisao: »Na tim temeljnim činjenicama, vojničkim i političkim, stvarnim i moralnim, mogli su istinski predstavnici svih naroda Jugoslavije, na istorijskoj sjednici AVNOJ-a, koncem prošlog mjeseca, donijeti dalekosežne zaključke o stvaranju nove, slobodne, na demokratskim principima izgrađene federativne Jugoslavije, u kojoj će na tim temeljima slobode i socijalne pravde naći svi narodi Jugoslavije svoje konačno smirenje i uslove za napredak na svim poljima duhovnog i materijalnog stvaranja.

U toj federativnoj i slobodnoj Jugoslaviji našla je Bosna i Hercegovina svoje mjesto i konačno rješenje svoje sudbine. Mi ne sumnjamo ni za jedan časak u to da su bosanskohercegovački Srbi, Hrvati i Muslimani našli u tom rješenju najzdraviji i naj-slobodniji osnov za izgradnju svoje bolje i srećnije budućnosti.

Mi znamo i osjećamo da je Bosna i Hercegovina poslije istorijskih vijećanja AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a našla konačno svoj pravi put i uslove svoga napretka. Bosna, donedavna obeščašćena djelima svojih izroda i izdajnika, ima da postane primjerom vjerske i nacionalne sloge, ekonomske i političke slobode, socijalne pravde i napretka. Bosna će da izvrši istorijsku misiju izmirenja svojih naroda, a preko njih i svih naroda Jugoslavije «

U istom broju »Oslobođenja« Aleksandar Preka, kad piše o dokumentima ZAVNOBiH-a, piše: »Temelji našeg budućeg života

u Bosni i Hercegovini su udareni. Najprije krvavom borbom najboljih sinova naših naroda pod vodstvom druga Tita, a danas, iako borba još traje, stvaranjem čvrste narodne vlasti na oslobođenim i neoslobođenim teritorijama, čiji je najviši predstavnik naroda Bosne i Hercegovine zasjedanju najboljih predstavnika naših pogledi na buduće uređenje naše uže domovine Bosne i Hercegovine, da mi Hrvati danas možemo, s potpunim povjerenjem i sigurni u svoju budućnost, gledati u ovo naše jedino istinsko narodno predstavništvo svih Hrvata, Srba i Muslimana Bosne i Hercegovine.«

Skender Kulenović, u tom broju »Oslobođenja«, piše: »Ali danas, kada je naša Bosna i Hercegovina, prvi put u svojoj istoriji, dobila svoje istinsko narodno predstavništvo, danas kada mi proslavljamo jednu od velikih pobjeda našeg NOP-a, mi ne smijemo zaboraviti da se za ovako snažan i pobjedonosan razmah naše borbe ima zahvaliti u prvom redu junačkoj i mudroj KPJ.«

I naredni brojevi »Oslobođenja«, od januara i februara 1944, prožeti su napisima koji objašnjavaju i popularišu odluke AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a. U tim tekstovima se već u naslovima ističe: »Nema povratka na staro«, »Bosna i Hercegovina u federalnoj Jugoslaviji«, »Naša pobjeda u borbi za istočnu Bosnu« i sl. U tom kontekstu »Oslobođenje«, 4. januara 1944. godine, donosi tekst u kome se, pored ostalog, kaže: »To što su naši borci u ljutim bitkama kroz krv i patnje stvorili, AVNOJ je izrazio svojim odlukama o tome da će buduća Jugoslavija biti federativna država. Takva Jugoslavija biće zajednička domovina slobodnih i ravnopravnih naroda, u njoj neće nikada doći do izražaja bilo koja hegemonistička klika, nego će narod u bratskoj slozi i ravnopravnosti izgrađivati bolju i srećniju budućnost.«

Prateći »Oslobođenje«, »Front slobode«, »Glas« i druge listove, vidi se da su širom Bosne i Hercegovine organizovani narodni zborovi na kojima su govorili partijski aktivisti i aktivisti NOP-a, koji su objašnjavali značaj odluka AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a. Narod je sa oduševljenjem prihvatao te odluke. Ilustracije radi, citiraćemo nekoliko napisa u tim listovima. U »Oslobođenju«, 4. januara 1944. godine, objavljen je telegram u kome narod sa narodnog zbora u Knežpolju, podržavajući odluke AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a, pored ostalog, piše: »Ostaci naroda Knežpolja na svom sreskom zboru od 3. januara 1944. pozdravili su AVNOJ kao svoje vrhovno narodno predstavništvo... Sa punim razumijevanjem i oduševljenjem prihvatili smo sve odluke sa vašeg istorijskog zasjedanja i smatramo se moralno ovlašćenim, da u pitanju prošlih režima, u pitanju odbjeglog kralja i vlade izrekne mi svoj sud, a to je: neka ih prati vječno prokletstvo njih i njihovo potomstvo, što kroz čitavo vrijeme od 23 godine misliše i radiše samo za sebe i za svoje interese, što sramnom kapitulaci-

jom i rasulom obeščastiše naše junačke i slobodarske tradicije i što u duhu otrovnog fašizma pokušase i naš narod otrovati.«

I narod Bosanskog Petrovca je podržao odluke AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a. U telegramu koji je upućen sa narodnog zbora 9. januara 1944. godine se kaže: »Sa velikog manifestacionog zbora na kojem je učestvovalo nekoliko hiljada Srba, Hrvata i Muslimana sreza Bosanski Petrovac, pozdravlja naše Zemaljsko vijeće kao predstavnika borbe za ostvarenje naše vjekovne težnje — slobodne zbratimljene i ravnopravne Bosne i Hercegovine.«

Slični zborovi su održavani širom Bosanske krajine (vidi: »Glas«, 13, 24. 12. 1943), na kojima je isticano da su odluke koje je donio AVNOJ na Drugom zasjedanju u Jajcu odjeknule u srcima narodnih masa Krajine isto onako kako su odjeknule u čitavoj zemlji. Narod je na tim zborovima izrekao svoju odlučnu riječ koja izražava veliko oduševljenje s istorijskim odlukama i volju da se još jače udari po okupatoru i njegovim slugama. Veliki narodni zborovi na Kozari, Grmeču, Drvaru, Bosanskom Petrovcu, Grahovu, Ključu i drugim mjestima najubjedljivije su pokazali da narod Bosanske krajine stoji nepokolebljivo uz AVNOJ i svoju NOV, da daje puno povjerenje Nacionalnom komitetu kao istinskoj narodnoj vladi i da odaje priznanje organima narodne vlasti i njihovim predstavnicima. U svojim pozdravima sa tih zborova, kao i onih iz srezova Bosanski Novi, Prijedor, Dubica i drugih, slati su pozdravi AVNOJ-u i zakletve da će kao i do sada koračati putem stvaranja nove Jugoslavije — putem koji su jasno označile istorijske odluke Drugog zasjedanja AVNOJ-a. I narod srednje Bosne je izražavao slične želje. Tako je narod prnjavorskog kraja sa svoga zbora istakao da izražava puno povjerenje u AVNOJ, ZAVNOBiH, Nacionalni komitet i njegovog predsjednika Josipa Broza Tita.

U istočnoj Bosni je bila živa aktivnost na objašnjavanju odluka AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a. U isto vrijeme i narod toga kraja dao je punu podršku osnivanju ZAVNOBiH-a i federativnom uređenju Jugoslavije. Tako, pod naslovom »Narod svojoj vladi«, »Front slobode«, 2. januara 1944. godine, piše: »Okružni NOO za okrug vlasenički organizovao je po svim selima Birča konferencije sa kojih je narod, i staro i mlado, i muško i žensko, oduševljen stvaranjem narodne vlade, i proglašenjem druga Tita maršalom Jugoslavije, uputio sa svojim potpisom srdačne pozdrave AVNOJ-u i ZAVNOBiH-u.«

U »Frontu slobode« su se javljali i napisi pod naslovima: »Zbratimljena Bosna našla je svoj put«, »Bosna i Hercegovina u federativnoj Jugoslaviji«, »Pozdravi istočne Bosne našoj narodnoj vladi i njenom predsjedniku maršalu Titu«, »Živio Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije« i sl. U svim tim napisima podržane su odluke AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a. U članku pod naslovom »Pozdravi istočne Bosne...« se, pored ostalog, kaže: »Širom naše

istočne Bosne drže se po selima i gradovima, oslobođenim i neoslobođenim, zborovi i sastanci sa kojih se šalju oduševljeni pozdravi našoj prvoj narodnoj vladi, našem Nacionalnom komitetu i njegovom predsjedniku, našem Titu.»

Politička aktivnost u tom dijelu Bosne i Hercegovine nije jenjavala ni kasnije. Na partijskom savjetovanju koje je započelo u Vlasenici, a nastavljeno u Bijeljini krajem februara 1944. godine, kome je prisustvovalo oko 400 delegata i gostiju, govorio je Cvijetin Mijatović, tada sekretar Oblasnog komiteta KPJ za istočnu Bosnu. Govoreći o odlukama AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a, on je, pored ostalog, rekao: »Dozvolite mi . . . da u ime Oblasnog komiteta pozdravim prisutne članove AVNOJ-a. Stvaranjem AVNOJ-a stvoreno je narodno predstavništvo, najveće zakonodavno narodno tijelo, koje jedino može predstavljati naše narode i našu borbu u čitavom svijetu. U AVNOJ-u okupio se svijet naših naroda, okupili su se najpošteniji ljudi koji su dokazali privrženost narodnoj stvari i koji su ostali sa narodom u najtežim časovima.« Govoreći o odlukama ZAVNOBiH-a, Cvijetin Mijatović je rekao: »Stvaranje ZAVNOBiH-a u stvari znači za nas dobijanje moćnog oružja u borbi protiv reakcionarnih klika. Znači moćno oružje za prikupljanje najširih slojeva u tabor narodnooslobodilačke borbe. Poznata je težnja muslimanskog elementa u Bosni i Hercegovini za izvjesnom samostalnošću. Ova opravdana težnja često je iskorišćavana od reakcionarnog muslimanskog vođstva, koje je i danas iskorišćava, a koja je u stvari našla svoje ispunjenje baš u parolama federalne Bosne i Hercegovine, baš u stvaranju ZAVNOBiH-a.«

Kakva je važnost pridavana avnojskim odlukama i njihovom popularisanju u vojsci i narodu vidi se i po tome što se u zaključcima Oblasne partijske konferencije održane u Bijeljini stavlja u zadatak svim komunistima u vojnim jedinicama i na terenu da svugdje i na svakom mjestu popularišu AVNOJ, Nacionalni komitet i ZAVNOBiH kao najviše organe vlasti.

Provodeći te zadatke, održan je niz narodnih zborova. Na narodnim zborovima na Romaniji, Šekovićima, Spreči, Bijeljini, Majevici, Bukoviku, Rahiću, Mioču, Dubravi i Brki prisustvovale su hiljade građana istočne Bosne, kojima su o odlukama AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a govorili partijski radnici, vojni rukovodioci i ostali pripadnici NOP-a. Sa svih tih zborova upućivani su telegrami ili pozdravna pisma Predsjedništvu AVNOJ-a, Nacionalnom komitetu i Predsjedništvu ZAVNOBiH-a, u kojima im je izražavana puna podrška i zahtjev da nastave rad u započetom pravcu.

Prema izvještaju Vladimira Perića Valtera, iz prvih dana 1944. godine, i u Sarajevu su držani sastanci sa pripadnicima NOP-a i uglednim ljudima Sarajeva kojim je Valter objašnjavao značaj odluka AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a. Ta aktivnost je podigla ugled Partije. Poslije toga su komunisti mogli da okupe i povežu skoro sve antifašističke krugove i grupe u Sarajevu.

I u Hercegovini je partijska organizacija posvetila veliku pažnju tim događajima i njihovom objašnjavanju, što se jasno vidi iz pisma OK KPJ za Hercegovinu 20. decembra 1943. godine, upućenog Mjesnom komitetu Mostar, u kome se pored ostalog kaže: »Drugo zasjedanje AVNOJ-a i stvaranje Nacionalnog komiteta, koji će vršiti sve funkcije privremene vlade, kao i stvaranje ZAVNOBiH-a su istorijski događaji za naše narode. Popularizaciju tih događaja treba smatrati za najvažnije i najhitnije zadatke naše partijske organizacije. U tom smislu Mjesni komitet treba da detaljno proradi govor druga Tita održan na Drugom zasjedanju AVNOJ-a i sve ostale diskusije i odluke našeg najvišeg narodnog predstavništva. To isto sprovesti kroz sve organizacije, rukovodne našom Partijom.« (Dokumentacija Instituta, OK KPJ za Hercegovinu, kat. br. 2226—1941—1944). Slično pismo je 21. januara 1944. godine Oblasni komitet KPJ za Hercegovinu poslao i Okružnom komitetu KPJ za sjevernu Hercegovinu. U tom pismu se, pored ukazivanja na značaj odluka AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a, govori i o neposrednim zadacima partijskih organizacija i upućuje na forme preko kojih će se narodu objasniti ti događaji. Naime, Oblasni komitet preporučuje da povodom odluka AVNOJ-a i obrazovanja Nacionalnog komiteta, kao privremene vlade, Okružni komitet treba da organizuje mjesne zborove i konferencije, na kojima treba da se objasne istorijske odluke Drugog zasjedanja AVNOJ-a. U isto vrijeme ih upozorava na Radio-bilten, u kome je govoreno o značaju zborova koji su održani i koji se održavaju u to vrijeme u Bosanskoj krajini. Posebno se ističe povoljna okolnost za to, s obzirom da se u Hercegovini nalazila XI brigada.

Poslije tih pisama intenziviran je politički rad. Održan je niz sastanaka, zborova i konferencija na kojima su govorili članovi Oblasnog i okružnih komiteta KPJ iz Hercegovine, odbornici Oblasnog i okružnih NOO-a, te vojni rukovodioci koji su se u to vrijeme tamo nalazili. Na tim skupovima su govornici isticali značaj i suštinu politike koju će voditi nova država, koja je djelo borbe svih naroda Jugoslavije. Naročito je istican značaj federativnog principa na kojem se gradi nova država i mjesto Bosne i Hercegovine u novoj Jugoslaviji.

Afirmacija odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a i Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a došla je do izražaja na čitavoj teritoriji Bosne i Hercegovine uporedo sa afirmacijom NOB-a u cjelini. Aktivisti su isticali značaj NOB-a naglašavajući da je ona sastavni dio borbe antihitlerovske koalicije i da je veliki doprinos savezničkoj borbi protiv zajedničkog neprijatelja. Ali, uporedo sa tim, naglašavali su da su se narodi Jugoslavije digli na ustanak da spase svoje živote, da se oslobode od okupatora i da stvore novu državu ravnopravnih naroda Jugoslavije. Često je naglašavano da su upravo odlukama AVNOJ-a udareni temelji nove Jugoslavije

koja nije i neće biti ničija filijala niti je naš narod prolijevao svoju krv za tuđe interese.

Široka organizovana djelatnost Partije na afirmaciji odluka AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a i intenzivan rad na njihovom provođenju u praksi doprinijeli su da narod širom Bosne i Hercegovine prihvati te organe kao svoje. Takav zaključak se da izvesti iz činjenice da je narod širom Bosne i Hercegovine upućivao pozdrave i podršku tim organima, da su ljudi sve više stupali u redove NOV i POJ, da su razvijali organe narodne vlasti, formirali političke organizacije i na druge načine pomagali NOP do njegovog pobjedonosnog oslobođenja zemlje.

